

**Міністерство освіти і науки України
Поліський національний університет
Кафедра бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту**

Кваліфікаційна робота
на правах рукопису

ВЛАСЮК ВІТА ВІКТОРІВНА

УДК 657.1:339.1

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОБЛІК І КОНТРОЛЬ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ТОВАРІВ

Спеціальність 071 – облік і оподаткування

Подається на здобуття освітнього ступеня магістр

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і тестів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ Віта ВЛАСЮК

Науковий керівник
Гайдучок Тетяна Станіславівна
кандидат економічних наук, доцент

Житомир – 2023

Робота виконана на кафедрі бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Поліського національного університету

Рецензент:

завідувач кафедри фінансів і кредиту Поліського національного університету,
к.е.н., проф. Дема Дмитро Іванович

Висновок комісії за результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Голова комісії _____ Тетяна ГАЙДУЧОК _____
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту за
результатами попереднього захисту:

_____ допустити до захисту _____

Протокол засідання кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та
аудиту № ____ від __ грудня 2023 року

В.о. завідувача кафедри бухгалтерського обліку, оподаткування та аудиту
Наталія МАЛЮГА _____
(підпис)

«__» грудня 2023 р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Студент(ка) ВЛАСЮК Віта Вікторівна захистив(ла) кваліфікаційну роботу з
оцінкою за шкалою _____ ECTS, сума балів _____ за
національною шкалою з оцінкою _____

Секретар ЕК _____
(підпис)

Ганна МАЙДУДА
(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Власюк В. В. Облік і контроль наявності та руху товарів. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр за спеціальністю 071 – облік і оподаткування. – Поліський національний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2023.

У кваліфікаційній роботі розглянуті теоретичні основи та практичні аспекти вдосконалення організації облікового процесу у формуванні інформаційних ресурсів для управління наявністю та рухом товарів торговельних підприємств.

В результаті досягнення поставленої мети призвели до розв'язання наступних завдань: проаналізовано економічний зміст товарів як об'єкта обліку і управління; досліджено процес класифікації товарів за різними класифікаційними ознаками; обґрунтовано необхідність системи обліку та контролю за наявністю та реалізацією товарів на підприємстві, а також її роль у ефективному управлінні бізнесом; проведено огляд облікового процесу щодо наявності та руху товарів та виявлено шляхи його покращення.

При формуванні облікової системи, яка має задовольняти інформаційні потреби зацікавлених сторін у ефективному управлінні наявністю та реалізацією товарів, потрібно урахувати особливості комерційної діяльності торговельних підприємств і відповідні організаційні умови облікового процесу.

Ключові слова: облік, контроль, управління, товари, товарні запаси

ABSTRACT

Vlasiuk V. V. Inventory and control of goods movement. – Manuscript.

Qualifying work for the degree of Master in Accounting and Taxation specialty 071. – Polissia National University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2023.

The qualifying work examines the theoretical foundations and practical aspects of improving the organization of the accounting process in the formation of information resources for managing the availability and movement of goods in trade enterprises.

As a result of achieving the set goal, the following tasks were solved: the economic content of goods as an object of accounting and management was analyzed; the process of classifying goods by various classification features was studied; the tasks and role of the system of accounting and control of the availability and sale of goods in the enterprise were substantiated; a review of the accounting process for the availability and movement of goods was conducted, and ways to improve it were identified.

When forming an accounting system that meets the information needs of stakeholders for effective management of goods availability and sales, it is necessary to take into account the specifics of the commercial activities of trading enterprises and the corresponding organizational conditions of the accounting process.

Keywords: accounting, control, management, goods, inventory

ЗМІСТ

Вступ.....	6
Розділ 1. Теоретико-методичні основи та нормативне забезпечення облікового процесу і контролю наявності та руху товарів в системі управління підприємством	9
1.1. Теоретичні аспекти організації обліку і контролю наявності та руху товарів.....	9
1.2. Нормативне забезпечення та проблеми обліку і контролю наявності й руху товарів в сучасній науковій літературі.....	15
1.3. Особливості господарської діяльності та економічний стан торговельних підприємств.....	19
Розділ 2. Сучасний стан обліку, контролю в інформаційному забезпеченні управління наявністю та рухом товарів на підприємстві.....	26
2.1. Формування обліково-інформаційної системи для управління операціями з наявністю та рухом товарів	26
2.2. Система контролю за ефективним формуванням наявності й руху товарів.....	35
2.3. Шляхи удосконалення обліку і контролю наявності та руху товарів підприємств.....	39
Висновки.....	42
Список використаних джерел.....	44
Додатки.....	48

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Облік та контроль наявності та руху товарів допомагають забезпечити точну інформацію про те, скільки товарів є на складі, як і коли вони переміщуються, і які з них реалізовані. Це дає змогу планувати поставки, управляти запасами та уникати надлишків або недостач товарів.

Одним з основних компонентів обліку та контролю є ведення реєстру вхідних і вихідних операцій, оцінка вартості товарів, складський облік та контроль за заборгованістю клієнтів та підрозділів за реалізовані товари. Також важливим складовим є проведення інвентаризаційних перевірок для перевірки достовірності інформації про наявність товарів.

Сучасні програмні системи дозволяють автоматизувати облік та контроль наявності та руху товарів, що робить їх більш точними та ефективними. Завдяки цим системам можемо вести детальний облік кожного елементу товару, включаючи його кількість, вартість, місцезнаходження та рух.

Правильно налаштований облік та контроль товарів допомагають уникнути недостатнього запасу товарів, витрат на перевиробництво або збитку через надлишковий запас. Більш того, він є передумовою для оптимізації виробничих процесів, планування закупівель та прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Отже, облік та контроль наявності та руху товарів є важливим елементом ефективного управління підприємствами. Він допомагає забезпечити точну інформацію про наявність та рух товарів, що дає можливість підприємству бути конкурентоспроможним та успішним на ринку.

В сучасній економічній літературі проблемам бухгалтерського фінансового обліку та контролю за рухом товарів присвячені роботи наступних відомих авторів, як Дроздової О. Г., Мариниченко В. М., Полянської О. А., Парнюк О. В., Чорної Т. М., Скрипник М. Є., Карпенко Є. А., Вериги Ю. А., Кововох І., Безпартчного М. Г та інші.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в теоретичному обґрунтуванні та практичному удосконаленні системи обліку та контролю за наявністю та рухом товарів в умовах управління підприємствами та вивчення практичного досвіду в сфері управління підприємствами для покращення ефективності процесів обліку та контролю товарів.

Відповідно до поставленої мети кваліфікаційної роботи передбачено такі *завдання*:

- обґрунтувати теоретичні аспекти організації обліку і контролю наявності та руху товарів у системі управління;
- вивчити законодавче врегулювання та проблемні питання обліку та контролю товарів в управлінні підприємством;
- виділити класифікаційні особливості товарів на підприємствах;
- сформулювати завдання та роль системи обліку і контролю товарів підприємства;
- обґрунтувати облікове забезпечення наявності та руху товарів на підприємстві;
- дослідити систему та інструменти контролю товарів на підприємстві;
- розробити шляхи вдосконалення обліку та контролю наявності та руху товарів на підприємстві.

Об'єктом дослідження є процес системи обліку та контролю товарів на підприємстві.

Предметом дослідження є теоретико-практичні засади обліку товарів і системи контролю за їх наявністю та рухом.

Методи дослідження. Під час аналізу теоретичних аспектів обліку товарів використовувалися методи індукції та дедукції для визначення місця товарів у загальній класифікації оборотних активів. Теоретичне узагальнення, групування та порівняння використовувалися для розкриття сутності поняття "товари". Для розширення та уточнення рахунків, використаних для бухгалтерського обліку товарів, а також для вивчення походження методики обліку товарів, були використані історичний та логічний підходи.

Інформаційна основа дослідження включає в себе нормативно-правові документи, такі як закони, стандарти, постанови, а також наукові праці дослідників з питань обліку та контролю товарів. Ці джерела містять важливу інформацію та рекомендації щодо методів, принципів та процедур обліку та контролю за наявністю та рухом товарів.

Практичне значення одержаних результатів. Отримані результати мають практичне значення, оскільки сприятимуть впровадженню методології та організації бухгалтерського обліку товарів на підприємстві. Це дозволить підвищити оперативність та аналітичність облікової інформації, покращити розуміння фінансової звітності підприємства, зміцнити перевірку формування та зміни товарів на підприємстві відповідно до вимог законодавства, установчих документів та облікової політики підприємства.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ТА НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКОВОГО ПРОЦЕСУ І КОНТРОЛЮ НАЯВНОСТІ ТА РУХУ ТОВАРІВ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

1.1. Теоретичні основи організації обліку і контролю наявності та руху товарів

Товари займають чільне місце в оборотних активах торговельних підприємств, які є посередниками між виробниками та споживачами товарів, відіграючи важливу роль у сфері торгівлі. Розвиток торгівлі та торговельних підприємств відіграє суттєву роль у ефективному функціонуванні економіки країни в цілому.

Ефективний та неперервний перехід товарів від виробника до споживача у необхідній кількості, з широким асортиментом та високою якістю, при мінімальних затратах на працю, матеріальні ресурси та час, надає підприємствам значні конкурентні переваги та допомагає оптимізувати рівень витрат, тим самим забезпечуючи прибутковість [17].

З урахуванням економічної природи торгівельної діяльності, можна визначити основні функції торгівлі, які включають наступне:

1. Реалізація – торгівля забезпечує реалізацію товарів виробників шляхом їх продажу споживачам.
2. Забезпечення попиту – торгівля задовольняє потреби споживачів, надаючи їм доступ до різноманітних товарів.
3. Посередницька функція – торгівля є посередником між виробниками та споживачами, сприяючи перенесенню товарів від виробника до кінцевого покупця.
4. Інформаційна функція – торгівля надає споживачам інформацію про товари, їх властивості, ціни та умови придбання.
5. Функція фінансування – торгівля надає фінансові ресурси виробникам шляхом придбання їхніх товарів, тим самим забезпечуючи їм оборотні кошти.

Ці функції визначають роль торгівлі у економіці та підтримують її ефективність та стійкість.

На схемі (рис. 1.1) ілюструється роль товарів у системі економічної теорії, звідки можна зробити висновок, що дана категорія нерозривно пов'язана з основними поняттями економіки, а саме – попитом та пропозицією.

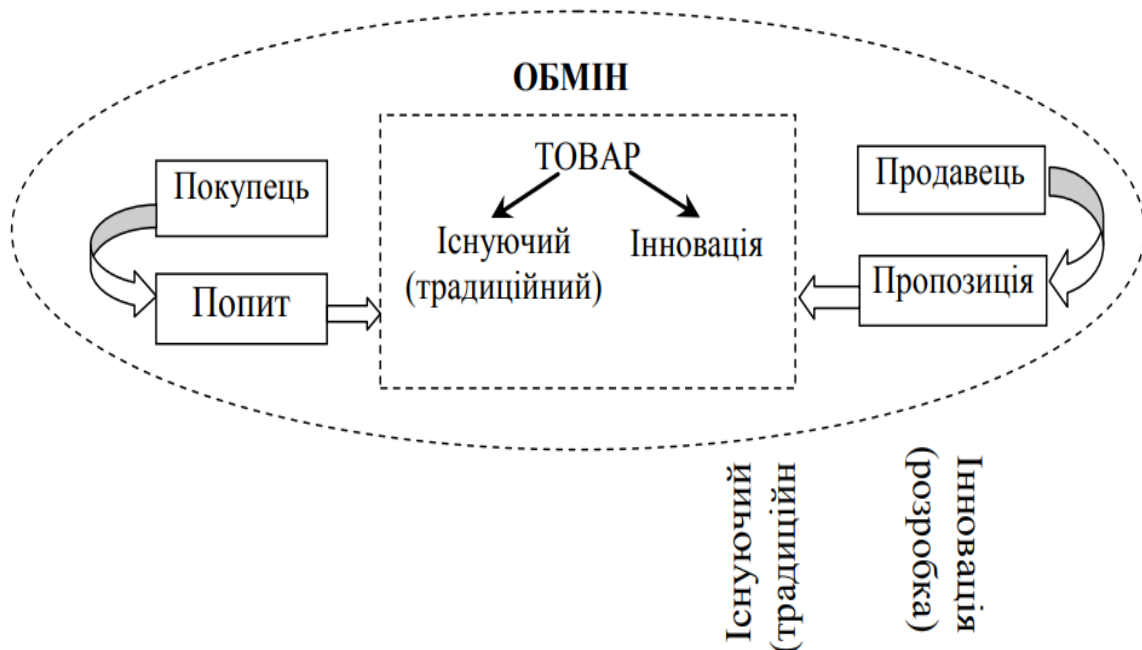

Рис. 1.1. Товар в системі економічної теорії [14]

Доцільно відмітити, що у наукових дослідженнях відсутній спільний підхід до визначення сутності категорій «товар» і «товарні запаси».

Загалом, обидва поняття, на думку колективу авторів [14] мають практично однакове значення, але залежно від галузі досліджень (економіка, фінанси, облік, аналіз, контроль, управління, логістика) та мети, з якою вони розглядаються, віддається перевага одному терміну перед іншим. Подібна різниця існує і на нормативно-правовому рівні. Наприклад, за Мочерним С. В. [20], товар є продуктом праці, який задовольняє потреби людей і є придатним для обміну на основі суспільно необхідних витрат.

За обґрунтуванням Вериги Ю. А., Карпенко О. В., та Хоменко Н. В. [41], товарні запаси – це товари, які очікують моменту реалізації, і формуються з метою

безперервної реалізації товарів, як запас на випадок збоїв у постачанні та для постійного оновлення.

З урахуванням багатогранності поняття товару цілком доцільно погодитися з науковцями, зокрема Шендригоренко М. Т. [45], які визначають важливі характеристики поняття «товар» (рис. 1.2).

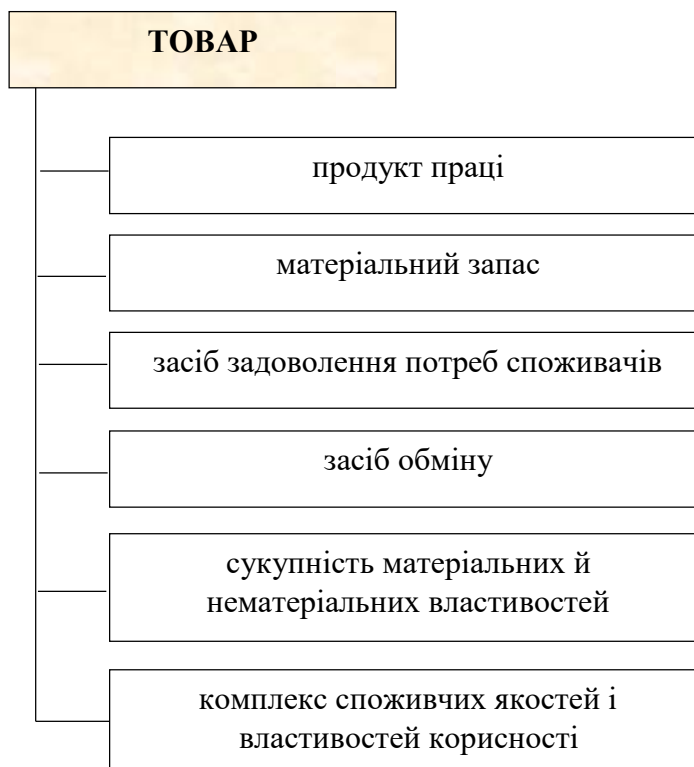

Рис. 1.2. Ключові ознаки поняття «товар» [45]

За Олініченком К. С. [24], існування товарних запасів як категорії товарного обігу виникає з потреби гарантувати безперебійний процес обігу товарів, тобто постійну реалізацію товарів та задоволення потреб покупців.

Згідно з дослідженнями вітчизняних вчених [45], товар є високо складним поняттям, яке включає в себе низку характеристик, з яких основними є властивості споживання.

Зауваження вчених-економістів [44] вказує на те, що раціональна організація торговельних процесів та ведення бухгалтерського обліку та контролю товарів неможлива без класифікації товарів. Класифікація надає можливість систематизувати термінологію, сприяє полегшенню обліку попиту, вивченню

споживчих властивостей та асортименту товарів, а також покращує облік товарів та звітність у торговій діяльності.

З урахуванням стрімкого розвитку суспільства постійно з'являються нові види товарів, які потребують надійної оцінки та побудови збагаченої системи класифікації, враховуючи особливості операцій з ними в торговельних підприємствах та споживчій кооперації. Вважаємо, що головною метою класифікації товарів є відбір найбільш суттєвих класифікаційних ознак та їх мінімізація. Раціональна класифікація має бути спрямована на вирішення завдань управління товарами на різних рівнях.

На рис. 1.3 наведемо класифікацію товарних запасів.

Рис. 1.3. Класифікація товарних запасів [47]

Будь-яка класифікація товарних запасів повинна відповідати певним вимогам:

- забезпечення повного охоплення усіх категорій виробів;
- гнучкість, що дозволяє додавати нові товарні позиції, не порушуючи загальної системи класифікації, з урахуванням майбутніх змін у номенклатурі та асортименті;
- сприяння всебічному аналізу властивостей товарів як споживчої цінності; сприяння принципам кодування товарів і створенню короткого коду продукції [44].

Наведена на рис. 1.3 класифікація не єдина в системі обліку, контролю товарних запасів. За пропозицією вчених Гельорме Т. В. та Новицької Н. Є. [6] варто розглядати класифікацію товарних запасів з огляду на переоцінку товарів. (рис. 1.4).

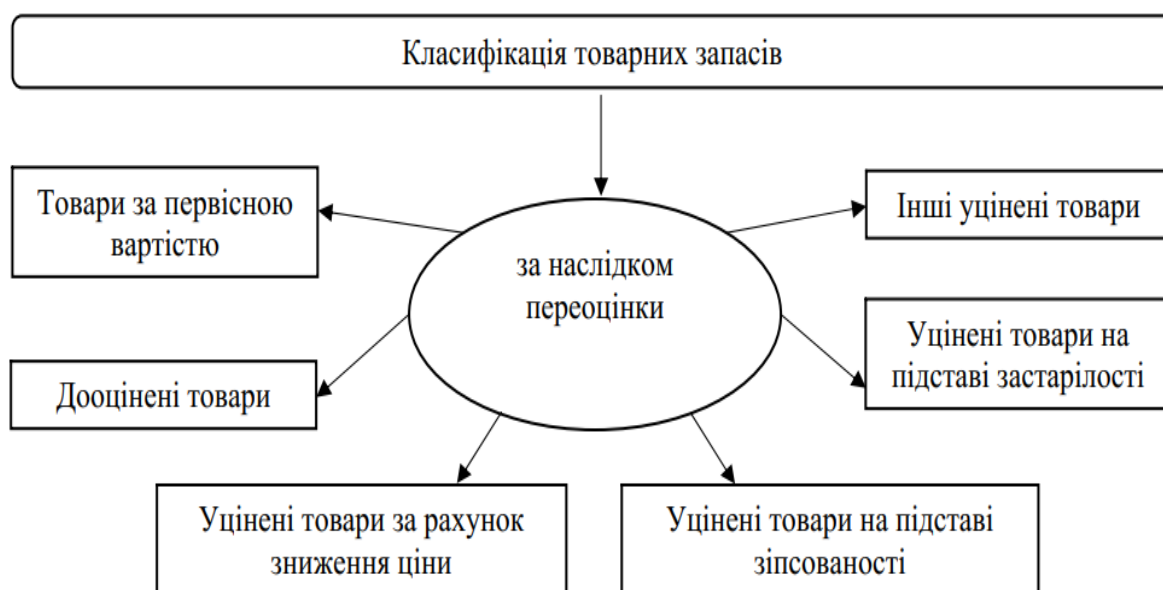

Рис. 1.4. Класифікація товарних запасів за ознакою переоцінки товарів [6]

На нашу думку, класифікацію товарів найкраще здійснювати, виходячи з функцій товарів (рис. 1.5).

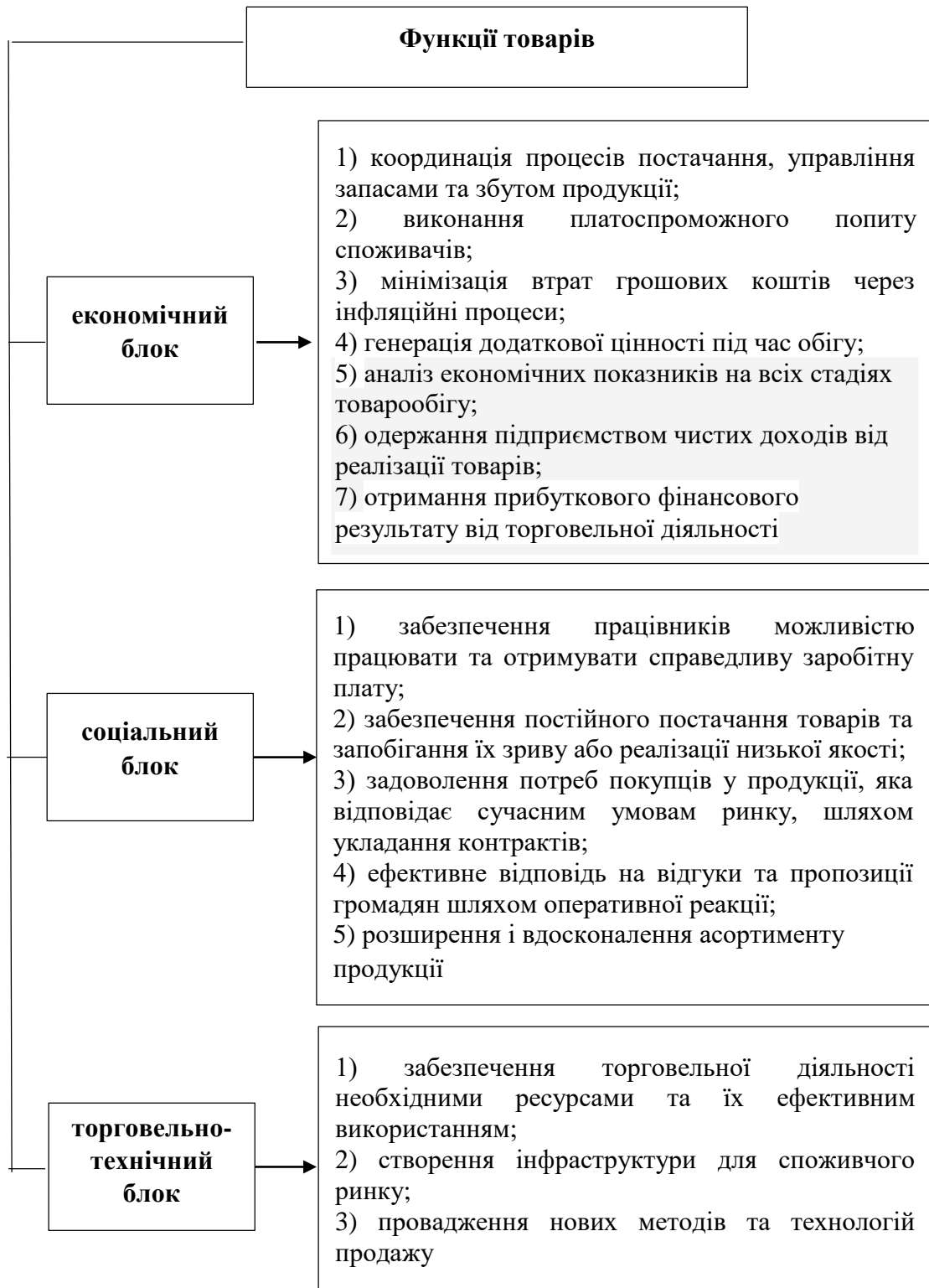

Рис. 1.5. Функції товарів торговельних підприємств [14]

Суттєвими аспектами системи управління оборотними активами, що вимагаються для успішного функціонування торговельної сфери, є оптимізація запасів, ефективне управління торговими операціями та раціональне планування поставок товарів.

1.2. Нормативне забезпечення та проблеми обліку і контролю наявності й руху товарів в сучасній науковій літературі

У процесі здійснення комерційної діяльності, підприємство використовує ряд нормативно-правових документів, які регулюють проведення такої діяльності. Важливо розрізняти нормативно-правові документи, які регулюють здійснення комерційної діяльності, та ті, які визначають порядок обліку товарів на підприємствах. Проте облік товарів ведуть не лише комерційні підприємства, а й підприємства, які займаються іншими видами господарської діяльності.

Для нормативного регулювання операцій з товарами можна умовно виділити дві категорії нормативно-правових актів: перші безпосередньо відносяться до бухгалтерського обліку товарів, другі регулюють інші господарські питання, такі як укладання договорів, документальне оформлення, податковий облік, реалізація товарів і таке інше.

Основні законодавчо-правові документи наведені в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Оцінка законодавчо-правових документів з питань обліку, контролю і оподаткування товарів

№ п/п	Нормативний документ	Сутнісне наповнення
1	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [34]	встановлює нормативно-правове регулювання, упорядкування та ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності
2	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [35]	встановлює процедуру проведення інвентаризації майна та зобов'язань і формування її результатів
3	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [21]	встановлює єдині методичні основи бухгалтерського обліку та звітності, зазвичай використовується в контексті діяльності національного органу з питань бухгалтерського обліку та звітності, наприклад, Міністерство фінансів, бухгалтерська асоціація або інші регулюючі органи. Обговорення цього терміну в пов'язано з бухгалтерським обліком України стосується правил, нормативів, стандартів та положень, які регулюють бухгалтерський облік та звітність для різних типів підприємств та організацій
4	Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського	визначає цілі та процедури ведення обліку, які включають узагальнення методом подвійного запису

№ п/п	Нормативний документ	Сутнісне наповнення
	обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій [13]	даних щодо наявності та руху активів, капіталу, зобов'язань та подій у фінансово-господарській діяльності підприємства
5	Розділ V Податкового Кодексу «Податок на додану вартість» [30]	встановлює суб'єктів оподаткування податком на додану вартість, об'єкти оподаткування, базу та ставки оподаткування, перелік товарів та послуг, які звільнені від оподаткування, а також експортні та імпорتنі операції, визначення податкової накладної, порядок обліку та звітування
6	НП(С)БО 9 «Запаси» [23]	встановлює методологічні принципи формування бухгалтерського обліку виробничих запасів та розкриття інформації щодо них у фінансовій звітності
7	НП(С)БО 16 «Витрати» [22]	встановлює методологічні принципи формування бухгалтерського обліку витрат підприємства та її відображення в фінансовій звітності

Після проведення дослідження можна зробити висновок, що операції з товарами регулюються великою кількістю нормативно-правових актів. Нормативна база, яка регулює питання операцій з товарами на підприємствах України, виявляється дещо застарілою та потребує вдосконалення. Також виявлено, що операції з товарами в роздрібній та оптовій торгівлі регулюються різними нормативно-правовими документами.

Як відзначено, багато вчених зосереджують свої дослідження на питаннях обліку та контролю товарів, проте значна частина цих досліджень має теоретичне спрямування та спрямована на визначення актуальних проблем у торговельній сфері. Внаслідок цього, питання облікового забезпечення та контролю операцій з товарами не отримали достатнього наукового вивчення, і деякі аспекти цієї теми розглядалися дослідниками лише частково. З цього випливає потреба в узагальненні інформації щодо обліку товарів та внутрішнього контролю товарів на торговельних підприємствах сьогодні.

Необхідно звернути увагу на проблематичні аспекти, які є основним елементом нашого дослідження – операції з формування товарних запасів та їх реалізації за різними напрямками. Важливою передумовою успішного управління оборотом товарів є доступність вчасної та достовірної інформації про напрями реалізації товарів, її формування обліковою системою підприємства. Однією з

основних складових для створення дієвої системи обліку продажу товарів є осмислення економічної природи торговельної діяльності та операцій з продажу товарів [15].

У наукових дослідженнях Подмешальської Ю. В., Парнюк О. В. [31] піднімаються важливі питання стосовно документального забезпечення обліку товарних запасів на торговельних підприємствах і визначаються практичні аспекти оптимізації цього процесу.

Науковці запропонували підхід до організації документального забезпечення обліку товарів на підприємствах, що дозволить суб'єктам господарювання покращувати документацію з метою забезпечення ефективного обліку та забезпечення управлінського персоналу достовірною, об'єктивною та своєчасною інформацією для прийняття відповідальних управлінських рішень [31].

Суттєву роль в управлінні підприємством займає звичайно управлінський облік товарів. Авторами наукової статті [32], здійснюється аналіз проблемних питань, які вимагають вирішення в процесі прогнозування та планування товарних запасів, та розглядаються методи їх вирішення. Авторами аргументується доцільність використання евристичних методів, включаючи теорію нечітких множин, для розв'язання питань щодо збільшення (або скорочення) товарних запасів підприємства та для покращення управління, науковцями запропоновано методику визначення оптимального обсягу товарних запасів підприємства гуртової торгівлі.

Управлінський облік у торговельному бізнесі включає складання кошторисів витрат, своєчасне виявлення відхилень від кошторисів, систематичний аналіз обігу запасів (товарів) та ухвалення управлінських рішень на основі оцінки витрат. Управлінський облік також включає функції контролю, організації, мотивації та планування [47]. Так, система управлінського обліку призначена для надання інформації, яка допомагає керівникам підприємства виконувати функції управління, що включають контроль, організацію, мотивацію та планування.

Науковицею Роганою Г. [36] розроблено адаптацію ABC- та XYZ-аналізу для управління товарними запасами в ювелірній галузі торговельно-виробничого підприємства. Представлені відповідні рекомендації, виконання яких сприятиме: прогнозуванню обсягів продажів ювелірних виробів на наступні періоди; зниженню ризику перебоїв у торговельно-виробничій діяльності підприємства; скороченню надлишкових товарних запасів; загалом підвищенню ефективності управління товарними запасами підприємства.

Жижела А. В., Романова О. В. [11] пропонують підприємствам роздрібної торгівлі, які складають звітність за вимогами національних стандартів бухгалтерського обліку, розглядати можливість додавання пояснень до Приміток до річної фінансової звітності, а тим, хто вибирає міжнародні стандарти, розкривати загальну балансову вартість товарних запасів за їх місцем розташування: 1) товари в дорозі; 2) товарні запаси на складах підприємств торгівлі; 3) товари в торговельному залі. Такий підхід до класифікації товарних запасів у бухгалтерській (фінансовій) звітності підприємств України за НП(С)БО в умовах застосування МСФЗ сприятиме відображенню упорядкованої інформації про товарні запаси.

Автори Довжик О. О., Дермельова Є. Ю. [8] розглянули характеристики внутрішнього аудиту товарів, а також висвітлили проблеми, що виникають під час проведення аудиту, та можливі шляхи підвищення його ефективності.

Наукові дослідження [39] спрямовані на систему рахунків, за якою проводиться облік в оптовій торгівлі на підприємстві, та запропоновано способи підвищення його ефективності. На основі літературних джерел та досліджень зарубіжних та вітчизняних економістів, бухгалтерів та фінансистів розкриті особливості обліку в оптовій торгівлі.

Так, запропоновані дослідниками [2] методи удосконалення обліку операцій з продажу товарів можуть сприяти більш повному та об'єктивному відображенню торгових операцій у бухгалтерському обліку підприємств роздрібної торгівлі. Це може допомогти забезпечити більш точний фінансовий звіт про реалізацію товарів і врешті-решт дати управлінцям надійну інформацію для ухвалення управлінських

рішень. Ефективність та оперативність прийняття рішень щодо стратегії і тактики розвитку підприємства значно залежать від точності та повноти інформації, що надається управлінським обліком. Тільки маючи достовірну інформацію про оборотні кошти, обсяги продажів, витрати та інші показники, керівництво може приймати обґрунтовані стратегічні та тактичні рішення для розвитку підприємства.

Аналізуючи роботи вчених, можна зробити висновок, що тема наявності та руху товарів на підприємстві є дуже актуальною, оскільки вона викликає дискусійні питання серед фахівців. Особлива увага приділяється розгляду забезпечення своєчасного та коректного оформлення документів щодо надходження та вибуття цінностей, раціонального їх використання та збирання достовірної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

1.3. Особливості господарської діяльності та економічний стан торговельних підприємств

Українська торговельна діяльність в економіці має важливе значення і відіграє ключову роль. Торгівля сприяє переміщенню товарів від виробника до споживача, що є важливим для розвитку відтворювальних процесів в економіці, узгодження попиту та пропозицій, а також розвитку міжгалузевого обміну.

Торгівля – це в першу чергу вид економічної діяльності, який базується на купівлі-продажу товарів. Галузь є однією з провідних, лідируючою як за кількістю суб'єктів господарювання, так і за чисельністю зайнятих працівників. У 2022 році обсяг роздрібною торгівлі в Україні зменшився на 21,4% у порівнянні з 2021 роком і склав 1,398 трлн грн, як повідомила Державна служба статистики [37].

Роздрібна торгівля відіграє суттєву роль у цьому процесі. Сучасний роздрібний ринок характеризується великою кількістю учасників – продавців та покупців, конкуренцією між внутрішніми та зарубіжними інвесторами. Проте це

позитивно впливає на вибір для вітчизняних споживачів та допомагає залучати нових покупців.

У наведеній табл. 1.2 представлено основні показники роздрібної торгівлі в Україні за 2018-2022 роки.

Таблиця 1.2

Динаміка основних показників роздрібної торгівлі в Україні

Показники	Роки				
	2018	2019	2020	2021	2022
Роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі (юридичних осіб), млн. грн	668369,6	793479,2	868283,6	1044516,5	971141,6
Оборот роздрібної торгівлі, млн. грн	930629,2	1094045,8	1201624	1443832,9	1396268,8
Індекс фізичного обсягу роздрібного товарообороту, у % до попереднього року	105,8	111,4	107,2	110,9	110,7

Проведений аналіз табл. 1.2 показав, що за останні п'ять років, загальний оборот зріс на 45,5%, як відображено зростанням обсягу від 668 369,6 млн. грн у 2018 році до 971 141,6 млн. грн в 2022 році. Щодо обороту роздрібної торгівлі, який також включає фізичний обсяг товарообороту, за цей період часу, оборот збільшився на 50%, з 930 629,2 млн. грн у 2018 році до 1 396 268,8 млн. грн у 2022 році. І нарешті, щодо індексу фізичного обсягу роздрібного товарообороту, ми бачимо, що цей індекс показував стабільне зростання.

Отже, загалом можна визначити позитивну динаміку в обсязі роздрібного товарообороту та обороту роздрібної торгівлі, хоча в 2022 році спостерігається зниження індексу фізичного обсягу на 24,5%, що може викликати певні облікові виклики та вимагати уваги.

До початку війни сектор роздрібної торгівлі вважався одним з найбільш прибуткових української економіки. За даними Державної служби статистики, у 2021 році дохід роздрібної торгівлі склав 9,4 млрд доларів. Проте, після 24 лютого кількість магазинів зменшилася на 29%, хоча через півроку цей відсоток зменшення вже становив 17%. Зазначено позитивну динаміку збільшення

кількості працюючих магазинів. Також, за даними Державної служби статистики, обсяг роздрібної торгівлі у 2021 році зріс на 10,9%. Однак у зв'язку з війною сфера торгівлі зазнає збитків, які на початок червня 2022 року вже становили 50 млрд гривень [27].

Створення ринкових умов сприяє ефективному розвитку підприємств, у тому числі торговельних суб'єктів.

«Торговельні підприємства є необхідною складовою інфраструктури ринку і виконують функцію посередників між виробниками та споживачами, забезпечуючи товари та послуги. Постачання продукції може здійснюватися через різних учасників споживчого ринку, які можуть займати різні формати роботи. Це можуть бути фірмові магазини, посередники, оптові торговці, роздрібні торговельні підприємства та інші учасники ланцюга постачання. Кожен із них відіграє важливу роль у розповсюдженні товарів від виробника до кінцевого споживача, пристосовуючись до певних потреб ринку та споживачів» [3].

Об'єктом дослідження є компанія ТС ПЛЮС (WTeam), яка є частиною АСНОВА ХОЛДИНГ і займається такими сферами діяльності, як роздрібна торгівля (національна мережа WINETIME), дистрибуція та HORECA, а також є імпортером [25].

Власниками компанії є чотири підприємства, які утримують контрольний пакет акцій наступним чином:

- 24,8% належить багатопрофільній компанії ПрАТ «ЕСМА» (Україна);
- 31,6% належить багатопрофільній компанії ПАТ «АСНОВА ХОЛДИНГ» (Україна);
- 22,7% належить компанії «АСНОВА ІНВЕСТМЕНТС ЛІМІТЕД»(Кіпр);
- 21,0% належить ТОВ «САВсервіс» (Україна) [11].

Відомості про підприємство наведено в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Основні відомості про ТОВ «СТ ПЛЮС»

Повне найменування підприємства	Товариство з обмеженою відповідальністю «СТ ПЛЮС»
Керівник підприємства	Василик Володимир Петрович
Місцезнаходження підприємства	Україна, 03115, м. Київ, вул. М. Краснова, буд. 27
Юридична адреса та місцезнаходження за КОАТУУ	8038600000: м. Київ, вул. М. Краснова, буд. 27
Ідентифікаційний код за ЄДРПОУ	36264680
Організаційно – правова форма за КОПФГ	Товариство з обмеженою відповідальністю (240)

Джерело: узагальнено автором

Ефективність діяльності підприємства оцінюється шляхом аналізу різних економічних показників, серед яких найбільш загальним є прибуток, що відображає узагальнений результат фінансово-господарської діяльності підприємства. Рівень прибутку формується під впливом різних факторів і відображає практично усі аспекти діяльності підприємства (табл. 1.4).

Таблиця 1.4

Оцінка обсягу та динаміки структури прибутку до оподаткування
ТОВ «СТ ПЛЮС» за 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення, тис. грн
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Прибуток (збиток) від реалізації товарів	411722	-699,3	510716	-4940,66	543752	-1090,79	132030
Сальдо інших доходів і витрат	-352849	599,3	-500379	484066	-493903	990,79	-141054
Прибуток (збиток) до оподаткування	58873	100,0	10337	100,00	49849	100,0	-9024
Податок з прибутку	11203	19,0	2164	20,93	10210	20,48	-993
Чистий прибуток (збиток) звітного періоду	47670	81,0	8173	79,07	39640	79,52	-8030

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності підприємства

Оцінка обсягу та динаміки структури доходів і витрат
ТОВ «ТС ПЛЮС» за 2020-2022 рр.

Показники	2020 р.		2021 р.		2022 р.		Відхилення, тис. грн
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	
Доходи всього	1132315	100,0	143726	100,0	1366023	100,00	233708
в т. ч.							
Доходи від звичайних видів діяльності	1114004	93,4	1427149	98,55	1356272	99,29	242268
Фінансові доходи	8826	0,8	3595	0,25	8854	0,65	28
Інші доходи	9485	0,8	12983	0,90	897	0,07	-8588
Витрати всього	1130615	100,0	1476863	100,0	1316174	100,00	185559
в т. ч.							
Витрати по звичайних видах діяльності	1083900	95,9	1426622	96,60	1232929	93,68	149029
Фінансові витрати	31843	2,8	38564	2,61	57470	4,37	25627
Інші витрати	14872	1,3	11677	0,79	25776	1,96	10904
Відношення загальної суми доходів до загальної суми витрат	1,00	x	0,98	x	1,04	x	0,04
відношення доходів від звичайних видів діяльності до відповідної суми витрат	1,03	x	1,00	x	1,10	x	0,07

Джерело: складено автором на основі фінансової звітності підприємства

У 2021 р. підприємство збільшило валовий прибуток та різницю між іншими доходами та витратами, що призвело до збільшення чистого прибутку на 60 937 тис. грн. За звітний період доходи організації зросли на 311 411 тис. грн. і склали 1 443 726 тис. грн. При цьому:

- доходи від звичайних видів діяльності зросли на 313 144 тис. грн. або на 28,1%;
- фінансові доходи зменшились на 5 231 тис. грн. або на 59,3%;
- доходи від участі в інших організаціях склали нуль;
- інші доходи збільшились на 3 498 тис. грн. або на 36,9%.

Даний висновок говорить про те, що значно більшість доходів підприємства отримана в результаті звичайної діяльності, що є позитивним сигналом. Однак, це також означає, що підприємство може бути вразливим до змін у сфері його звичайної діяльності, тому рекомендується диверсифікувати джерела доходу для зменшення ризику.

Витрати ТОВ «ТС ПЛЮС» збільшились на 346 248 тис. грн. і склали 1 476 863 тис. грн. При цьому:

- витрати по звичайних видів діяльності зросли на 342 722 тис. грн. або на 31,62%;
- фінансові витрати зросли на 6 721 тис. грн. або на 21,1%;
- витрати від участі в інших організаціях склали нуль;
- інші витрати зменшились на 3 195 тис. грн. або на 21,5%.

У звітному періоді зменшилась ефективність роботи підприємства, оскільки збільшення доходів у порівнянні з витратами призвело до зменшення рівня прибутковості з 1,00 грн. до 0,98 грн.

Проте інші ситуація спостерігається в 2022 році.

В звітному 2022 році ТОВ «ТС ПЛЮС» збільшило розмір валового прибутку та сальдо інших доходів та витрат і, відповідно, зріс чистий прибуток звітного періоду на 31 467 тис. грн. Доходи підприємства зменшилися на 121 177 тис. грн. і склали 1 366 023 тис. грн. При цьому:

- доходи від звичайних видів діяльності зменшилися на 160 689 тис. грн. або 10,88%;
- фінансові доходи збільшилися на 5 259 тис. грн. або 146,31%;
- доходи від участі в інших організаціях дорівнюють нулю;
- інші доходи зменшилися на 12 085 тис. грн. або на 93,09%.

У звітному періоді в складі доходів підприємства переважали доходи від звичайних видів діяльності. Їх питома вага становила 99,29%.

Витрати ТОВ «ТС ПЛЮС» збільшились на 160 689 тис. грн. і склали 1 316 174 тис. грн. При цьому: витрати по звичайних видів діяльності зменшилися на 193 693 тис. грн. або на 13,58%; фінансові витрати збільшилися на 18 905 тис.

грн. або на 49,02%; витрати від участі в інших організаціях дорівнюють нулю; інші витрати збільшились на 14 099 тис. грн. або 120,75%.

У звітний період збільшився рівень доходів, що припадають на 1 гривню витрат підприємства з 1,03 грн. до 1,10 грн. Можна зробити висновок про збільшення ефективності роботи підприємства.

У сучасних умовах господарювання, торговельний сектор економіки України поступово рухається в напрямі інноваційної моделі розвитку, що є обов'язковою для створення сприятливих умов для значного підвищення ефективності використання науково-технічного потенціалу та оптимізації організаційно-функціональної структури торговельної галузі відповідно до ринкових умов. Це знову активізує інноваційну діяльність торговельних підприємств та підвищує конкурентоспроможність їх продукції [12].

РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ОБЛІКУ, КОНТРОЛЮ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННІ УПРАВЛІННЯ НАЯВНІСТЮ ТА РУХОМ ТОВАРІВ НА ПІДПРИЄМСТВІ

2.1. Формування обліково-інформаційної системи для управління операціями з наявністю та рухом товарів

Ефективне управління товарами є основою для аналітичного забезпечення рішень, спрямованих на збільшення їх значення та ефективності. Для прийняття ефективних управлінських рішень стосовно оптимального управління запасами та забезпечення безперервного збуту товарів покупцям і здобуття прибутку необхідно проводити облік товарів на підприємствах [42].

Особливості обліку в торгівлі включають наступні аспекти [38]:

- надані послуги в торгівлі не мають кількісних ознак;
- у сфері торгівлі немає необхідності визначати фінансові витрати на виробництво, тому прямі та операційні (загальні) витрати враховуються для готової продукції та інших характерних бухгалтерських операцій;
- бухгалтерський облік роздрібного товарообороту здійснюється лише в вартісному вираженні за цінами продажу, а облік кількісно-вартісний проводиться за товарами, що потребують спеціального контролю;
- торгівля здійснюється шляхом масового розрахунку за товари, враховуючи методику розрахунків протягом бухгалтерських операцій та операційних даних;
- у роздрібній торгівлі особливу увагу приділяють визначенню різниці між вартістю закупівлі та продажу придбаних товарів з метою розрахунку доходів та фінансових результатів діяльності;
- витрати, що виникають в торгівельних підприємствах формують витрати обігу, що не включаються до вартості товарів і належать до витрат звітного періоду.

Ці витрати обліковуються відповідно до відповідних статей

адміністративних витрат, витрат на збут та фінансових витрат. Після цього вони списуються на фінансовий результат звітного періоду. Завдяки плану рахунків можна визначити чистий прибуток або збитки, облік товарів та їх реалізацію, а також облік фінансових результатів.

Державне регулювання бухгалтерського обліку та звітності в Україні реалізується з метою уніфікації правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності для всіх юридичних осіб, незалежно від їх організаційно-правової форми та власності. Це сприяє захисту інтересів всіх користувачів фінансової звітності, оскільки єдиний регуляторний механізм має вигоди у порівнянні з різноманітністю різних систем. Водночас, держава має право і зобов'язання вдосконалювати систему обліку та звітності в Україні [40].

Точність відображення інформації про обіг товарів у фінансовій звітності та подання цієї інформації зацікавленим користувачам залежить від рівня деталізації та точності обраних елементів облікової політики підприємства. На основі дослідження альтернатив та правових положень щодо обліку та контролю товарів, елементів принципів обліку стосовно їх методичних та організаційно-технічних аспектів було реалізовано принцип узгодженості компанії та побудовано факторну інформаційну модель методів обліку та оцінки для суб'єктів господарювання за конкретним об'єктом (рис. 2.1) [9].

Використання цієї моделі допомагає оптимізувати процес обліку і контролю руху товарів, що забезпечує реалізацію контрольної функції обліку для ефективного управління товарним асортиментом та підприємством в цілому в умовах конкурентного середовища та вимог до якості фінансової звітності [9].

Так, контролювання всіх економічних подій на підприємстві є одним з основних завдань бухгалтерського обліку. Для забезпечення цього контролю рекомендується оформлення відповідних документів для кожної господарської операції, що дозволяє відстежити та задокументувати всі фінансові та економічні події на підприємстві. Це є важливим для забезпечення точності та достовірності облікових записів і фінансової звітності.

Рис. 2.1. Модель інформаційного забезпечення облікової політики щодо руху товарів [9]

Для контролю руху товарів на підприємстві оптової торгівлі використовують такі первинні документи:

- 1) При придбанні товарів на умовах розрахунку та обміну: накладна, товаротransпортна накладна, довіреність, доручення, рахунок фактура, податкова накладна, сертифікат якості.
- 2) При безкоштовному отриманні: накладна, товаротransпортна накладна, сертифікат якості.
- 3) При надходженні товарів як внесок до статутного капіталу: заява особи, яка вносить ці товари, накладна, податкова накладна, сертифікат якості.
- 4) При оприбуткуванні лишків: акт інвентаризації [40].

Вчені вивчають проблеми системи контролю товарів, зосереджуючись на таких аспектах, як виявлення основних завдань даної системи контролю, встановлення об'єктів контролю товарів, розробка організаційного та методичного забезпечення системи контролю на підприємствах торгівлі передбачає виявлення особливостей при веденні бухгалтерського обліку в системі контролю підприємства. Це включає в себе розробку методики контролю за обігом товарів, оптимізації процесів замовлення та постачання, визначення ефективних методів складського обліку та забезпечення якості товарів, впровадження системи внутрішнього фінансового контролю [42].

Облік товарів та їх рух у торговельних підприємствах завжди має свої особливості в порівнянні з іншим бухгалтерським обліком. Ця сфера бухгалтерського обліку становить основу для визначення та контролю точності й об'єктивності основного показника підприємства – доходу від реалізації товарів як джерела покриття витрат та створення прибутку [43].

Так, відповідно до Закону України "Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні", первинні документи є основою для ведення обліку. Вони містять відомості про господарські операції (такі як придбання товарів, послуг, реалізація продукції, оплата праці, оплата податків, операції з банком тощо) і є базою для проведення бухгалтерського обліку. Прикладом таких документів можуть бути: накладні, рахунки-фактури, акти, договори, касові та банківські виписки, трудові договори, накази на виплату зарплати тощо. Згідно з Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку, під первинним документом розуміється письмовий або електронний документ, що містить відомості про господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх здійснення. Ці документи є основою для ведення фінансового обліку та складання фінансової звітності підприємства. Вони служать джерелом інформації для бухгалтерських записів та забезпечують відтворюваність та обґрунтованість фінансової звітності (п. 2.1) [34; 26].

Так, метою складання первинних документів є фіксація фактів

господарської операції. Ці документи є основою для подальшого ведення бухгалтерського обліку та фінансової звітності підприємства. Вони містять інформацію про всі угоди та операції, що здійснюються, та служать для підтвердження їх фактичного відбуття [26].

Обов'язкові реквізити в первинному документі включають [34,26]:

- назву документа (форму).
- дату створення.
- назву підприємства, для якої створено документ.
- зміст і обсяг господарської операції та одиницю виміру господарської операції.
- посади осіб, відповідальних за проведення господарської операції, та регулярність її структури.
- особистий підпис або інші дані, що ідентифікують особу, яка брала участь в операції.

До додаткових реквізитів можуть бути включені:

- ідентифікаційний код підприємства чи установи з державного реєстру.
- номер документа.
- підстава угоди.
- дані про документ, що посвідчує особу одержувача і т. д. [26].

Документальне оформлення передачі товару покупцеві дійсно починається з оформлення товарно-транспортної накладної (ТТН), що підтверджує факт передачі товару покупцеві. У разі безготівкових розрахунків покупець розраховується за отриманий товар на підставі відповідних квитанцій із заповненою розрахунковою квитанцією. Підприємство-продавець може видати квитанцію покупцеві як підтвердження отримання коштів. Надходження покупцем грошей на поточний рахунок також може бути підтвержене випискою з банку, яка підтверджує факт оплати. Ці документи, такі як квитанції та виписки з банку, є первинними документами, які підтверджують факт оплати та є підставою для бухгалтерського обліку розрахунків. Також слід зазначити, що ціна продажу товару складається з вартості товару плюс торгова націнка, яка покриває

загальні витрати та прибуток від продажу товарів. В разі розрахунку готівкою, виручка зараховується за прибутковим касовим ордером.

Так, товар, отриманий від постачальника після перевірки відповідності умовам поставки, повинен бути записаний у Книгу реєстрації рахунків постачальників. Це дозволяє здійснювати контроль за термінами доставки, а також відповідністю товару зазначеним умовам, таким як опис товару, вага або кількість, асортимент, ціна, якість, знижки та транспортні витрати. Правильне ведення такої книги дозволяє підприємству вчасно реагувати на недоліки в поставках та забезпечує якісний контроль за товаром, що надходить [39].

Одержання надійної та вчасної інформації про всі можливі напрями руху виготовлених та покупних товарів є критично важливим для прийняття ефективних управлінських рішень у підприємстві. Неналежне інформаційне забезпечення може призвести до розбалансованості діяльності та погіршення її показників.

Для подолання цього стану, полягає в тому, щоб господарські операції, пов'язані з рухом товарів, відображалися в системі бухгалтерського обліку. Це означає, що система обліку повинна надавати достовірну інформацію про закупівлю, виробництво, реалізацію та складський оборот товарів. Це допоможе забезпечити ефективне планування, контроль за використанням ресурсів, управління запасами та оптимізацію управлінських рішень. (рис. 2.2) [9].

Це важливий крок для подальшого вдосконалення організаційно-методичного забезпечення. Виділення напрямів руху товарів та господарських операцій у їх процесі дозволило уточнити склад об'єктів бухгалтерського обліку та контролю. Це означає, що підприємство може більш деталізовано контролювати та вести облік різних операцій з руху товарів, що сприятиме більш точному та ефективному управлінню запасами, фінансами та виробництвом. Однак, слід також пам'ятати про постійне оновлення та вдосконалення методів та процедур бухгалтерського обліку для забезпечення його відповідності поточним вимогам та внутрішнім потребам підприємства.

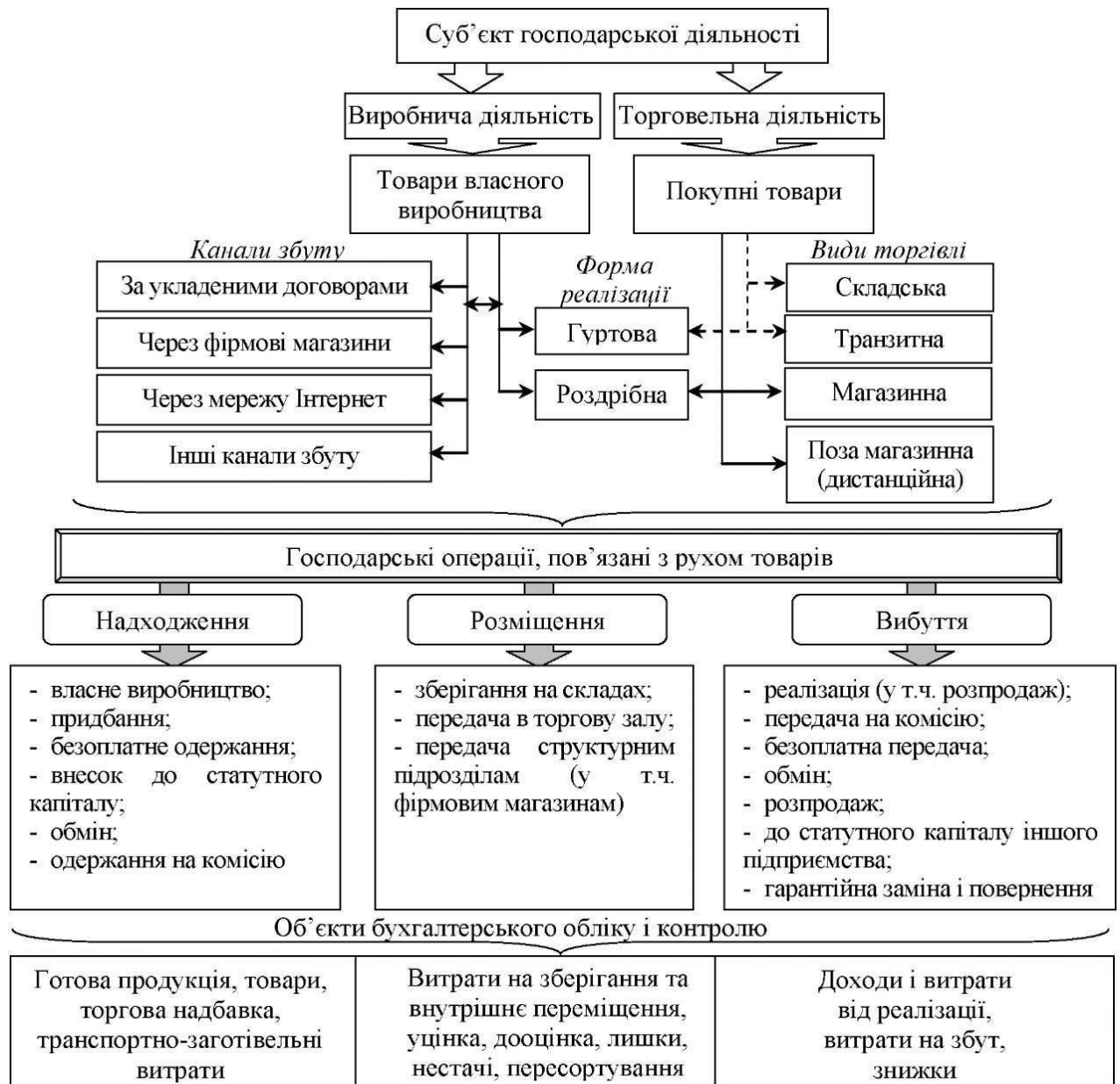

Рис. 2.2. Господарські операції, пов'язані з рухом товарів [9]

Рахунок 28 «Товари» є важливим рахунком в системі бухгалтерського обліку та використовується для обліку товарно-матеріальних цінностей, що призначені для продажу без подальшої переробки. Дані на цьому рахунку відображають збільшення вартості придбаних товарів за дебетом та зменшення вартості реалізованих товарів за кредитом.

Крім того, цей рахунок використовується в більшості збутових, заготівельних або торговельних підприємств, а також в підприємствах громадського харчування для обліку товарно-матеріальних цінностей.

Це важливий рахунок, який дозволяє ведення обліку закупівлі та реалізації товарів, що є ключовим для фінансової діяльності торговельних підприємств та підприємств громадського харчування [13].

Рахунок 28 «Товари» використовується як основний рахунок для ведення бухгалтерського обліку товарів у торгівлі. У оптово-збутових організаціях товари можуть формуватися за закупівельними або відпускними цінами, а в роздрібних підприємствах – за роздрібними цінами.

Однак, при виставленні товарів за роздрібною ціною, виникає різниця між їх вартістю за ціною купівлі та ціною продажу. Ця різниця відображається в доходах чи витратах відповідно до методики бухгалтерського обліку.

У розпорядчому документі керівника повинно бути чітко зазначено, за якими цінами товари виставляються у звітному році – це важливо для визначення доходів та витрат, а також для подальшої фінансової звітності [13].

Аналітичний облік товарів може бути ведений за найменуванням (номенклатурою) товарів або за їх однорідною групою. Це допомагає відстежувати рух кожного конкретного виду товару окремо, що в свою чергу сприяє зручному контролю за залишками, оборотами, обсягами продажу та іншими показниками.

У журнальній формі бухгалтерського обліку аналітичний облік ведеться в Журналі 5-а, розділ 4. В цьому журналі реєструються всі операції з обліку руху товарів, що забезпечує достовірну інформацію про їх рух та залишки.

У випадку спрощеної форми обліку, аналітичний облік товарів може вестися у Відомостях 2-м, які також дозволяють реєструвати обороти та залишки товарів за окремими видами або групами товарів.

При складанні звітності формується інформація по згорнутому сальдо за всіма субрахунками до рахунку 28 «Товари». Це допомагає керівництву та стороннім користувачам отримати узагальнену інформацію про рух товарів та їх стан на підприємстві.

У спрощеному плані рахунків облік готової продукції ведеться на рахунку 26 «Готова продукція», який відображає вартість готової продукції на

підприємстві. Цей рахунок дозволяє відслідковувати вартість готової продукції та контролювати її оборот та залишки [13].

З наведеного матеріалу відомо, що обліковуються товари, які виробляються на підприємстві як власна продукція та передані на склад для подальшої реалізації. Також обліковуються товари на підприємствах торгівлі, що були придбані для продажу або перепродажу.

Цінні папери та деривативи фінансових інструментів, які належать складським товарам, не підпадають під облік на рахунках товарів. Цінні папери та деривативи зазвичай обліковуються на відповідних рахунках згідно зі стандартами бухгалтерського обліку.

Теоретичне визначення товарів та їх облік в бухгалтерській системі можуть мати певні відмінності. У бухгалтерському обліку часто використовують терміни та рахунки, які відображають реальні операції та процеси, що відбуваються на підприємстві, як вони є в реальному економічному житті.

Назва субрахунку «дохід від реалізації готової продукції» може здатися дивною з теоретичної точки зору, адже реалізація готової продукції належить до товарно-грошового обміну, як ви вказали. Проте, у бухгалтерському обліку ця назва може відображати конкретний вид доходу, що отримується в результаті реалізації готової продукції.

Розрізнення між теоретичними визначеннями та їх бухгалтерським обліком може бути заплутаним, проте важливо розуміти, що бухгалтерський облік зорієнтований на фіксацію реальних фінансових операцій та результатів діяльності підприємства [13].

В бухгалтерському обліку торгівлі витрати зазвичай формуються на двох рахунках: 92 «Адміністративні витрати» та 93 «Витрати на збут». Це рахунки витрат, де фіксуються різноманітні витрати, пов'язані з проведенням адміністративної роботи та витрати на здійснення збутової діяльності.

Рахунок 92 «Адміністративні витрати» використовується для обліку витрат, пов'язаних з управлінською та адміністративною діяльністю підприємства, таких

як зарплата управлінського персоналу, оренда офісу, комунальні послуги та інші пов'язані витрати.

Рахунок 93 «Витрати на збут» використовується для фіксації витрат, що пов'язані з реалізацією продукції або послуг, таких як реклама, упаковка, доставка товарів, комісійні та інші витрати, які виникають у процесі здійснення збутової діяльності.

Фіксація витрат на відповідних рахунках допомагає підприємству аналізувати та контролювати витрати, пов'язані з адміністративною та збутовою діяльністю, та враховувати їх у фінансовій звітності [28].

2.2. Система контролю за ефективним формуванням наявності й руху товарів

У сучасних умовах розвитку торгівельних підприємств власники бізнесу та керівництво країни потребують отримання достовірної та своєчасної інформації про стан активів. Організація належної системи контролю та збереження активів, а також своєчасне виявлення та запобігання зловживанням і порушенням є важливою задачею. Розширення асортименту, зміна ринків збуту, та впровадження нових форматів торгівлі вимагають контролю за обігом товарних запасів, напівфабрикатів та виробів власного виробництва, що ставить нові вимоги до організації внутрішнього контролю.

Успішна діяльність торговельного підприємства неможлива без належної організації внутрішнього контролю.

Поняття внутрішнього контролю відоме вже давно, і його відмінністю від зовнішнього контролю є те, що контролюючий суб'єкт належить до підконтрольної системи. У процесі побудови внутрішнього контролю важливо враховувати, що це система, яка проходить життєвий цикл розробки і впровадження, функціонування і, за потреби, коригування [5].

Існує низка досліджень, у яких вчені намагалися визначити сутність контролю, етапи його розвитку та становлення, проте, у цих працях немає

однозначної позиції. Після аналізу значного обсягу доробків учених, Карпенко Є. А. та Поддубна Н. М. зробили висновок, що контроль виникає практично одночасно з появою людини, так само, як він еволюціонує разом із нею. Тому контроль та людина є взаємопов'язаними та взаємозалежними категоріями. Зміна та розвиток контролю залежать від суспільного устрою, виробничих відносин та форм власності [14].

До факторів, які впливають на організацію внутрішнього контролю наявності та обігу товарів, слід віднести такі [10]:

- особливості виду діяльності;
- організаційну структуру підприємства;
- фінансові можливості для забезпечення контролю;
- присутність окремого підрозділу внутрішнього контролю;
- використання різних каналів збуту власної продукції та товарів;
- наявність товарів, щодо власності яких виникають сумніви, та інші.

Внутрішній контроль повинен здійснюватись постійно, оскільки операції з рухом товарів є невіддільною частиною діяльності торговельного підприємства, що характеризується постійним рухом. Зокрема, для підприємств торгівлі, які займаються різноманітною діяльністю, це особливо актуально, і вимагає розробки ефективної системи внутрішнього контролю.

Система внутрішнього контролю, за твердженням Левицької С. О. [18], повинна відповідати наступним вимогам:

- ✓ чітко визначена організаційна структура, в якій відображено, хто і за що конкретно відповідає;
- ✓ наявність незалежного відділу внутрішнього аудиту;
- ✓ повний опис робіт з деталізацією обов'язків і відповідальності кожного працівника;
- ✓ встановлення ліміту повноважень; проведення програм навчання та підвищення кваліфікації персоналу;
- ✓ періодичний перерозподіл обов'язків для уникнення зловживань;

- ✓ проведення внутрішніх перевірок; контроль за повнотою і точністю первинних документів;
- ✓ організований нагляд за управлінською діяльністю та її аналіз.

Дієва внутрішня система контролю товарів, на думку Дроздової О. Г. [9] на всіх етапах їх руху в системі управління гарантує безперервну реалізацію товарів і задоволення попиту споживачів, ідентифікацію та використання внутрішніх резервів для зменшення витрат, а також запобігає можливим зловживанням та перевитратам.

Характер діяльності та організаційна структура підприємства впливають на визначення процедур контролю щодо їх організації та виконання. У залежності від масштабів підприємства та сфери діяльності важливо встановити форму контролю та чітко визначити групу людей, обов'язки якої включають безпосередній контроль.

Основними завданнями перевірки операцій з наявності та руху товарів є:

- оцінка ефективності управління запасами та стану збереження товарів на складах;
- перевірка рентабельності та законності закупівлі товарів компанією;
- визначення коректності віднесення витрат на купівлю товарів;
- перевірка систематичності обліку обороту товарів впродовж певного періоду;
- оцінка законності операцій з поставками;
- оцінка системи внутрішнього контролю за управлінням запасами, їх рухом та наявністю;
- перевірка коректності синтетичного та аналітичного обліку товарних операцій;
- відповідність операцій з товарами податковому законодавству;
- оцінка повноти та коректності відображення господарських процесів з управління запасами у бухгалтерському обліку та звітності.

Необхідно зауважити, що кожен підрозділ упроваджує свою систему контролю, щоб забезпечити ефективне управління та перевірку виконання

управлінських рішень у майбутньому. Під час розробки системи внутрішнього контролю необхідно враховувати такі критерії:

- надійність;
- відповідність розміру та складності підприємства;
- регулювання внутрішнього контролю та його залежність від принципів, розроблених керівництвом;
- обов'язки органів внутрішнього контролю у сфері інформаційної безпеки та захисту інформації [45].

Послідовність контрольних етапів зазвичай визначається поставленими завданнями перед підприємством. Однак, рекомендується скласти схему контролю, яка включає такі компоненти: перевірка дотримання договірної та платіжної дисципліни; аналіз виконання інвентаризаційної роботи на підприємстві та перевірка належного складання первинних бухгалтерських документів за напрямками надходження та вибуття товарних запасів.; визначення правильності заповнення реєстрів синтетичного обліку; перевірка правильності складання бухгалтерських записів щодо надходження та руху товарів; перевірка правильності занесення даних у форми фінансової звітності підприємства.

Чітко організований контроль та належно розроблена методика його здійснення спрямовані, з одного боку, на забезпечення збереження майна власника, а з іншого – на своєчасне виявлення та уникнення негативних явищ у діяльності підприємства для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Таким чином, внутрішній контроль руху товарів сприяє уникненню дефіциту товарів та невикористання їх ресурсів, оптимізації товарообігу на підприємстві, що забезпечує підтримання конкурентоспроможного рівня суб'єкта господарювання [9].

2.3. Шляхи удосконалення обліку і контролю наявності та руху товарів підприємств

Інвентаризація та облік товарів на складі справді важливі для ефективного управління запасами та фінансової стійкості підприємства. Нижче наведені деякі шляхи, які можуть допомогти покращити облік та контроль наявності та руху товарів:

1. Автоматизація процесу: Використання сучасних інформаційних систем та програмного забезпечення для автоматизації обліку товарів та проведення інвентаризації значно спростить процес, зменшить ймовірність помилок та покращить точність обліку.

Універсальна цифрова трансформація обліку товарів є важливою як для власників підприємств у забезпеченні контролю за рухом товарів та виручкою від реалізації, так і для задоволення потреб покупців у поліпшенні швидкості та якості обслуговування. Розвиток засобів автоматизації обліку товарів відповідає на вимоги як сучасних учасників ринку (покупців та продавців), так і державних органів контролю. Питання автоматизації обліку товарів залишаються надзвичайно важливими, проте їх досі досліджено недостатньо [16].

Серед найсучасніших засобів цифрового обліку товарів для роздрібних торгових мереж можна відзначити наступні:

1. Електронні цінники (ESL) – це сучасна система для управління цінами в торговому залі, яка ґрунтується на технології електронного паперу та бездротовій інфраструктурі для передачі даних з облікової системи на цінники. Ця технологія дозволяє скоротити час та витрати на переоцінку товарів і зміну цін, а також надає нові можливості для реалізації маркетингових активностей, омніканальних продажів та залучення покупців. Компанія SystemGroup виступає єдиним в Україні системним інтегратором, який професійно впроваджує рішення класу ESL.

Цей інструментарій є показовим прикладом сучасного підходу до цифрового управління торговими процесами та може значно покращити ефективність та конкурентоспроможність роздрібною торговою мережі.

2. Cash&Cloud – це сімейство серверних продуктів, розроблених компанією SystemGroup. Ці унікальні рішення значно розширюють функціональність Реєстраторів Розрахункових Операцій (РРО) Datecs і підвищують зручність керування мережею РРО для ІТ-служби та ЦСО. Також вони надають зручні інструменти для аналізу продажів і транзакцій. Зокрема, ці продукти дозволяють отримувати дані з контрольної стрічки, отримувати повідомлення про збої та здійснювати моніторинг роботи РРО, а також надають інші сервіси на базі РРО.

3. DPOS – це передова front-office система для автоматизації робочих місць касирів на базі операційної системи Linux. Вона включає в себе реєстрацію всіх операцій з товарами і готівкою, забезпечує ефективне управління товарами, цінами і робочими місцями касирів. Також ця система дозволяє реалізувати бонусну систему лояльності та майже будь-яку іншу функціональність, що сприяє поліпшенню обліку та управління торговельними операціями [1].

Ці оновлення та рішення можуть допомогти підприємствам у торгівлі поліпшити облік та контроль за рухом товарів, зробивши бізнес більш ефективним та конкурентоспроможним.

2. Впровадження штрих-кодування: Використання штрих-кодів дозволяє швидко та точно ідентифікувати товари, спрощує процес прийому та відвантаження товарів, а також допомагає уникнути помилок під час інвентаризації.

3. Визначення оптимальних точок замовлення: Аналіз попиту, часу поставки та управління запасами допомагає визначити оптимальні точки замовлення, що дозволяє уникнути зайвих запасів та недостачі товарів.

4. Систематична перевірка та оновлення даних: Проведення регулярної перевірки залишків та оновлення даних про товари та їх рух допомагає уникнути помилок та забезпечити точність обліку.

Важливим кроком також є впровадження системи стратегічного планування попиту та прогнозування споживання товарів. Впровадження системи стратегічного планування попиту та прогнозування споживання товарів є дієвим інструментом для оптимізації управління запасами і уникнення перенасичення чи

недостачі товарів на складі. Ця система дозволяє підприємству аналізувати і прогнозувати попит на товари, враховуючи різноманітні фактори, такі як сезонність, рекламні акції, тенденції споживання та інші.

Завдяки стратегічному плануванню попиту, підприємство може краще вирішувати питання з управління запасами, дотриманням термінів поставок, уникненням зайвих запасів та недостачі. Результатом є покращення ефективності ланцюжка постачання та зменшення витрат на утримання запасів. Також це дозволяє підприємству бути більш гнучким у відповіді на зміни в попиті, що допомагає підтримувати високий рівень обслуговування клієнтів.

Отже, система стратегічного планування попиту та прогнозування споживання товарів є важливим інструментом для оптимізації управління запасами та підтримання конкурентних переваг на ринку.

Також, важливо забезпечити постійний контроль за оборотністю товарів та проводити регулярні перевірки залишків для виявлення втрат та недорахунків. Оборотність товарів вказує на швидкість обігу товарів на складі та може бути важливим показником ефективності управління запасами. Регулярні перевірки залишків допомагають виявляти втрати товарів, недорахунки та інші аспекти, що можуть вплинути на точність обліку та прогнозування запасів.

Отже, контроль за оборотністю товарів та регулярні перевірки залишків є важливими елементами управління запасами, що сприяють збереженню фінансової стійкості та покращенню роботи підприємства.

Тому, виконання цих кроків допоможе удосконалити облік та контроль наявності та руху товарів на підприємствах, що в свою чергу позитивно позначиться на їхньому фінансовому стані та конкурентоспроможності.

ВИСНОВКИ

Після проведення теоретичних досліджень та розробки практичних рекомендацій щодо створення інформаційних ресурсів для управління наявністю та реалізацією товарів зроблено наступні висновки:

1. Аналіз проведений вченими-економістами та практиками показав актуальність досліджуваної теми та наявність багатьох дискусійних питань. Особлива увага зосереджується на формуванні облікової інформації на рахунках обліку щодо наявності товарів та їх руху на підприємстві. Крім того, автори досліджують питання проведення внутрішнього контролю товарів та покращення їх облікового забезпечення.

2. Для успішного функціонування торгівельної сфери суттєвими аспектами системи управління оборотними активами є оптимізація запасів, ефективне управління торговими операціями та раціональне планування поставок товарів.

3. Автором обґрунтовано виділення нормативно-правових актів, які безпосередньо відносяться до бухгалтерського обліку товарів, такі як правила ведення обліку запасів, методи оцінки запасів, порядок і вимоги до звітності з обліку товарів. Друга категорія нормативно-правових актів регулює інші аспекти господарської діяльності, включаючи укладання договорів, документальне оформлення, податковий облік, правила реалізації товарів та інші господарські питання. Однак обидві категорії нормативно-правових актів є важливими для забезпечення дотримання правил та вимог управління оборотними активами, зокрема управління запасами товарів.

4. Аналізуючи роботи вчених, доведено, що тема наявності та руху товарів на підприємстві є актуальною, викликає дискусійні питання серед фахівців. Особлива увага приділяється розгляду забезпечення своєчасного та коректного оформлення документів щодо надходження та вибуття товарів, раціонального їх використання та збирання достовірної інформації для прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Тема є ключовою для підприємств, оскільки правильний облік та контроль за наявністю та рухом товарів є важливими для їх ефективного управління та прийняття стратегічних рішень.

5. Ефективне функціонування торговельного підприємства в конкурентному середовищі передбачає наявність ефективної системи управління активами суб'єкта господарювання, в якій ключову роль відіграють товари.

6. Аналіз показав, що оборот та роздрібна торгівля зросли за цей період, що свідчить про успішний розвиток підприємств галузі.

7. Для забезпечення постійного і безперервного моніторингу всіх господарських операцій на підприємстві використовують стандартні базові форми документів для обліку товарів. Ці документи первинного обліку товарів дозволяють здійснювати повний моніторинг руху товарів як на підприємстві, так і на окремих складах, магазинах, філіях для контролю доцільності та законності операцій, пов'язаних з рухом товарів.

8. Чітко організований контроль та належно розроблена методика його здійснення мають на меті забезпечення збереження майна власника та своєчасне виявлення та уникнення негативних явищ у діяльності підприємства. Це допомагає забезпечити ефективне управління та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. В результаті контроль за рухом товарів та майна дозволяє підприємству реагувати на потенційні ризики, запобігати можливим втратам та уникати негативних наслідків для бізнесу.

9. Запропоновано автором напрям удосконалення шляхом забезпечення постійного контролю за оборотністю товарів і проведення регулярних перевірок залишків також дозволяє вчасно виявляти потенційні проблеми та приймати заходи для їх вирішення. Це може включати виявлення надлишкових запасів, які можуть втрачати актуальність або підвищенням ймовірності пошкодження, а також виявлення можливих випадків крадіжок чи недобросовісної поведінки персоналу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Автоматизація торгівлі. URL: <https://systemgroup.com.ua/uk/avtomatizaciya-torgovli>
2. Артюх О. В. Цонкова Є. Г. Проблемні питання та напрями вдосконалення обліку руху товарів на підприємстві. URL: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5021/16.pdf>
3. Безпарточний М. Г. Вплив інфраструктури ринку на діяльність торговельних підприємств. *Інноваційна економіка*. 2014. № 5 (54), С. 212-216.
4. Бухгалтерський облік (для необлікових спеціальностей) : навч. посіб. / Ю. Ю. Мороз, Т. С. Гайдучок, О. М. Дмитренко. Житомир : Рута, 2022. 256 с.
5. Бухгалтерський облік і контроль державного сектора в умовах модернізації управління державними фінансами : у 2-х т. /за ред. Л. Г. Ловінської. Київ : ДННУ «Акад. фін. управління», 2013. Т. 2: Реформування фінансового контролю як складової інституційних реформ у системі управління державними фінансами / П. П. Андрєєв, О. О. Чечуліна, І. Ю. Чумакова та ін. 2013. 328 с.
6. Гільорме Т. В., Новицька Н. Є. Удосконалення методики аудиту товарних запасів на торговельному підприємстві. URL: <http://surl.li/nnsku>
7. Довжик О. О., Дермельова Є. Ю. Особливості проведення аудиту товарів. URL: <https://cutt.ly/DnHZYby>
8. Дроздова О. Г. Бухгалтерський облік і контроль руху товарів: організація і методика : автореф. на здобуття наук. ступ. к.е.н. : 08.00.09. Житомир, 2013. 21 с.
9. Дроздова О. Г. Особливості організації внутрішнього контролю руху товарів. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2015. № 1 (78). С. 121-130.
10. Жижела А. В., Романова О. В. Проблема відображення інформації про запаси в звітності підприємств роздрібною торгівлі. URL: http://www.rusnauka.com/46_NNM_2017/Economics/7_232380.doc.htm
11. Звіт з управління ТОВ «ТС ПЛЮС». URL: <http://surl.li/avlwm>
12. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій:

затв. наказом М-ва фінансів України від 30 листоп. 1999 р. № 291.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text>

13. Карпенко Є. А., Поддубна Н. М. Облік і внутрішній контроль товарів на підприємствах торгівлі системи споживчої кооперації в умовах інформаційних технологій : монограф. Полтава : ПУЕТ, 2021. 199 с.

14. Кащена Н. Б., Носач Н. М. Облік реалізації товарів на підприємствах торгівлі. *Економіка і суспільство*. 2016. Вип. 7. С. 921-926.

15. Ковова І. Облік товарів в умовах діджиталізації. *Збірник наук. праць ДУІП. Сер. Економіка і управління*. 2021. Вип. 50. С. 122-129.

16. Колумбет О. П., Малиневська Д. П. особливості обліку руху товарів на підприємствах оптової торгівлі. *Молодий вчений*. 2018. № 1 (53). С. 905-908.

17. Левицька С. О. Управлінський і внутрішньогосподарський облік: завдання, мета і ефективність впровадження. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2009. № 2. С. 27–35.

18. Маринченко В. М. Особливості процесу організації обліку товарів на підприємствах України. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука*. 2016. № 12(22). С. 96-100.

19. Мочерний С. В. Економічна теорія : навч. посіб. Київ : Видавничий центр «Академія», 2005. 640 с.

20. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : наказ М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>

21. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати» : наказ М-ва фінансів України від 31 груд. 1999 № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00#Text>

22. Національне Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси»: наказ М-ва фінансів України від 20 жовт. 1999 № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text>

23. Олініченко К. С. Товарні запаси в роздрібних торговельних підприємствах. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. 2011. Вип. 1. С. 422–430.
24. ООО ТС Плюс. URL: <https://kiev.grc.ua/employer/691507>
25. Офіційний сайт Верховної ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
26. Пашкуда Т. В., Афенда А. І. Напрями розвитку торгівлі в Україні в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 43. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1759>
27. План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція про його застосування: затв. Наказом Мінфіну України від 30.11.1999 № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0892-99#Text>
28. План рахунків бухгалтерського обліку у визначеннях та схемах : навчально-наочний посібник / Ю. С. Цаль-Цалко, Ю. Ю. Мороз, Т. С. Гайдучок [та ін.] Житомир : Рута, 2019. 212 с.
29. Податковий кодекс України від 02 груд. 2010 р. № 2755 / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text>
30. Подмешальська Ю. В., Парнюк О. В. Документальне забезпечення обліку товарних запасів на підприємстві. *Агросвіт*. 2020. № 22. С. 97–104.
31. Полянська О. А., Чабанюк О. М., Кондрич С. В. Управлінський облік товарних запасів: напрями удосконалення методики. *Економіка і суспільство*. 2018. Вип. 19. С. 1325-1333.
32. Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність : Закон України від 21 груд. 2017 р. № 2258 / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2258-19#Text>
33. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 07 лип. 1999 р. № 996 / Верх. Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>
34. Про інвентаризацію активів та зобов'язань : Положення від 02.09.2014р № 879. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14#Text>

35. Роганова Г. Застосування ABC- та XYZ-аналізу для управління товарними запасами ювелірної продукції. *Схід*. 2010. № 6(106). С. 56-64.
36. Роздрібний товарообіг України у 2022 році впав на 21,4%. URL: <http://surl.li/nmseх>
37. Свідерський Є. І. Бухгалтерський облік у галузях економіки : навч. посіб. Київ : КНЕУ, 2004. 233 с.
38. Скрипник М. Є., Шумяк Г. В. Особливості обліку в оптовій торгівлі. *Журнал науковий погляд*. 2017. №11(43). С. 1-10.
39. Скрипник Н. В., Скрипник М. Є. Сутність стратегічної управлінської звітності та підходи щодо її формування. *Міжнародний науковий журнал «Науковий погляд»*: ТК Меганом. Київ, 2015. № 5 (15). С. 19–26.
40. Хоменко Н. В., Карпенко О. В., Верига Ю. А. Товарні запаси: проблеми обліку, контролю та звітності : монографія. Полтава, 2008. 153 с.
41. Чернін О. Я. Розвиток методичних підходів до облікового відображення товарів в оптовій торгівлі. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2014. № 1. С. 355-368.
42. Чернін О. Я. Сутність товарів: обліковий аспект. *Вісник Одеського національного університету. Економіка*. 2013. Т. 18, Вип. 2(1). С. 202-204.
43. Чорна Т. М. Теоретичні основи товарознавства. Ірпінь : Університет ДФС України, 2021. 598 с.
44. Шендригоренко М. Т. Товари як об'єкт обліку та внутрішнього аудиту на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2017. № 12. С. 722–726.
45. Рудницька О. Управлінський облік товарних запасів у місцях зберігання на торговельних підприємствах. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2016. Вип. 3. С. 45-57
46. Zadorozhniy Z.-M., Krupka Y., & Nazarova I. Accounting and information provision of reorganization processes in emergency conditions. *Financial and Credit Activity: Problems of Theory and Practice*. 2020. No 2(33). P. 139–148.

ДОДАТКИ